

PRIRODZENÉ A NEPRIRODZENÉ PRIRODZENOSŤ A/AKO NORMA

Prednáška na SFZ kongres, 23. 11. 2020

Michal Chabada

APVV „Naturalizmus ako univerzálny filozofický program“

PRIRODZENOSŤ A NORMA

- Vo verejnom diskurze sa istý druh sexuálnych orientácií a praktík prezentuje ako neprirodzený a nenormálny – odvolávanie sa na ľudskú prirodzenosť ako normu
- Cieľ príspevku:
- 1. objasniť pojem ľudskej prirodzenosti
- 2. predstaviť spôsob, ako môže prirodzenosť fungovať ako norma; kedy je niečo prirodzene dobré/zlé
- 3. uviesť podmienky, kedy sú sexuálne orientácie a sexuálne praktiky v zhode s ľudskou prirodzenosťou (prirodzene dobré alebo zlé)
- (paradoxná inšpirácia/východisko): neoaristotelovský etická naturalizmus u Ph. Footovej

PRIRODZENOSŤ A NORMA

- Čo je dobré? – Moore: *dobré* je zvláštny druh vlastnosti, „neprirodzenej“ a nedefinovateľnej vlastnosti
- P. Geach: „dobrý“ vyžaduje doplnenie substantívom
- Rozlíšenie adjektívnych výrazov – predikatívne a atributívne
- 1. **predikatívne** – charakterizuje objekt nezávisle od druhu objektov: biele auto je bielym v tom istom zmysle, v akom je biela labuť biela
- 2. **atributívne** – atribút sortálneho pojmu; význam je závislý od **druhu** predmetu, ktorému sa prisudzuje (hodinky, pes, človek)

PRIRODZENOSŤ A NORMA

- Dobrý – atributívny výraz, nie je zmysluplné objasňovať predikát „dobrý“ samostatne, ale len vždy v spojení s **druhom**
- Len ak vieme, **čo** X je, vieme, **kedy** je X dobré – kedy je jeho funkcia v zhode s formou, prirodzenosťou
- Individuum X exemplifikuje formu $S = X$ je **ako S dobré** (hodinky sú dobré, keď realizujú / naplňajú svoju **funkciu/účel** vymedzenú **druhovou formou** – t. j. ukazujú presný čas)
- Dobrý – nie je výrazom emócie, predpisu alebo projekcie (proti subjektivismu, nonkognitivismu a preskriptivismu), ale sa týka **druhovej formy a faktov či dejov, ktoré sú s ňou spojené**

PRIRODZENOSŤ A NORMA

- **Prirodzené vs. sekundárne dobro:**
- **Sekundárne (vonkajšie dobro)** – dobro závislé od potrieb/prianí iného druhu (úrodnosť pôdy, presné meranie času hodinkami či poslušnosť psa na príkazy – nie je to ich vnútorné dobro, ale dobro pre iný druh)
- **Prirodzené (vnútorné) dobro** – „nezávislá“ a „vnútorná“ kvalita, ktorá nemá nič spoločné s potrebami a prianiami iného druhu; viaže na **druhovú životnú formu**, ku ktorej individuum patrí
- **Zachytenie druhovej formy: prírodno-historická výpoveď:** „S sú/robia F“ platí, potom individuum S, ktoré **nie je/nerobí F**, je iné, než by **malo byť**, totiž slabé, choré alebo defektné nejakým iným spôsobom“ a naopak – hybridné všeobecné výpovede: deskriptívne a normatívne zároveň a vyjadrujú teleológiu druhu

PRIRODZENOSŤ A NORMA

- Včely tancujú, keď nájdú med – Táto včela netancuje = defektná včela; Vlci lovia vo svorke – tento vlk loví sám = defektný vlk atď.
- Exemplár, ktorý vykazuje prirodzený defekt, je prirodzene zlým exemplárom svojho druhu / životnej formy – dosahuje / nedosahuje svoju druhovú životnú teleológiu (druhovo podmienený dobrý život)
- Po formálnej stránke sú PH-výpovede o živočíchoch a človeku rovnaké
- Po obsahovej stránke je v PH-výpovediach pri rastlinách a zvieratách „dobré“ späté s pojmami ako **život, smrť, reprodukcia, obrana** a **prijímanie potravy**; u človeka aj s pojmami ako **usudzovanie, voľba, spoločenský život, kooperácia**, hľadanie **uznania, nehy** či **prijatia**

PRIRODZENOSŤ A NORMA

- Problém: Chceme skutočne tvrdiť, že ľudské silné a slabé stránky, dokonca samotné cnosti a neresti, by sa museli vzťahovať na „biologické“ cykly?
- Do akej miery je biologická stránka súčasťou ľudskej prirodzenosti?
- Aká je životná forma / prirodzenosť človeka, ktorú konkrétny človek exemplifikuje a na základe ktorej je dobrým/zlým príkladom svojho druhu?
- Reprodukcia: „Absencia schopnosti *reprodukcie* je defektom daného človeka. No rozhodnutie pre bezdetnosť alebo celibát *nie* je však z tohto dôvodu *zlé*. Lebo blaho/dobrý život človeka nie je to isté ako dobro rastliny prípadne zvieratá. Rodenie a výchova detí nie je v ľudskom živote posledným dobrom, pretože iné komponenty dobra, napríklad požiadavky práce, môžu zdôvodňovať zrieknutie sa rodinného života.“ (s. 64)

PRIRODZENOSŤ A NORMA

- **Sebazáchova** – u ľudí komplexnejšie než u živočíchov; „Teleológia človeka sa nevyčerpáva v prežití samotnom.“ (s. 64); sebaobetovanie pre „vyšší cieľ – napr. dobrovoľná hladovka“.
- **Biologická stránka patrí k sekundárnym ľudským dobrám**
- Teda rozhodnutie sa pre život v rodine a bez rodiny, pre deti i pre bezdetnosť, sexuálnu aktivitu i celibát, obetovanie života pre „vyšší cieľ“ – **kompatibilné s ľudskou prirodzenosťou (racionálnou vôľou)**, biologické potreby sú uspokojené čiastočne a primerane situácii
- „Hovorit’ o dobrej osobe neznamena hodnotit’ individuum vzhľadom na telesné znaky alebo schopnosti ako zrak a pamäť, ale hodnotit’ ho vzhľadom na jeho **racionálnu vôľu.**“ (s. 92)
- **Životná forma človeka: racionálna vôľa** (dobrovoľné konanie na základe dôvodov, ktoré **rozum za dôvody uzná**)
- Človek je dobrým, keď realizuje / naplňa svoju **funkciu/účel** vymedzenú **druhovou formou = racionálnou vôľou**

PRIRODZENOSŤ A NORMA

- Prirodzené ľudské dobro / zlo = kvalita / defekt racionálnej vôle // dobrovoľnosť / nedobrovoľnosť // poznanie, informovanosť / nepoznanie, neinformovanosť v konaní
- Človek je dobrým exemplárom svojej životnej formy, keď je prakticky racionálny (volí na základe dôvodov, ktoré pokladá za dobré (angl. *what he sees as good*) a podľa možností primerane konkrétnej situácii uspokojuje sekundárne dobrá = biologické potreby seba i druhých)
- Cnosti rozumnosti a láskavosti (rozumnosť je jadro, láskavosť obal)
- Prirodzene dobrý človek – rozumne láskavý (byť prakticky racionálny = žiť život v zhode prirodzenosťou = žiť dobrý život) (dobrý život ešte nemusí byť šťastný! – iná otázka: Čo je to šťastie?)

PRIRODZENOSŤ A NORMA

- Čo je prirodzene zlé u človeka?
- To, čo **deštruuje** primárne ľudské dobro, t. j. **racionálnu vôľu (dobrovoľnosť a poznanie v konaní)** a kde sú **potláčané** sekundárne dobrá = biologické potreby
- **Formy psychického a fyzického násilia** (mučenie, útlak, zavražďovanie, ponižovanie atď. – zločiny v koncentračných táboroch / gulagoch)
- Ako súvisia sexuálne orientácie / praktiky s racionálnou vôľou ako prirodzenosťou človeka?
- Ak je prirodzenosťou človeka racionálna vôľa, tak nie je neprirodzené, ak ľudia praktizujú formy sexuality, ktoré nevedú k reprodukcii (majú **dôvody** prečo)
- To isté platí aj o sexuálnych praktikách medzi ľuďmi rovnakého pohlavia

PRIRODZENOSŤ A NORMA

- Kto pokladá nejaké sexuálne orientácie a praktiky za neprirodzené len preto, že neslúžia reprodukcii, **redukuje** účel ľudského života na účel živočíchov
- **Nechápe človeka ako exemplár racionálnej životnej formy, ale ako exemplár subracionálnej životnej formy**
- **Neprirodzené** (prirodzene zlé) sú orientácie a praktiky vtedy, ak by k nim dochádzalo **násilne** (prepólovanie v sexuálnej orientácii, násilím vynucované praktiky atď.)
- Ak tam **nie je prítomné násilie**, sú kompatibilné s ľudskou prirodzenosťou/racionálnou vôľou a s dobrým/vydareným ľudským životom ako cieľom

PRIRODZENOSŤ A NORMA

- Etika cnosti: neponúka súbor všeobecných a nevyhnutných predpisov (recept) na dobrý život
- dáva podnety pre kvalifikovanú racionálnu úvahu a pre vykonanie zodpovednej voľby v špecifickej jedinečnej situácii
- pripúšťa pluralitu rozhodnutí (život nie je čierno-biely a takými nie sú ani naše rozhodnutia) – robiť to, čo je v danej situácii najlepšie možné (zváženie všetkých faktorov ako cieľ, prostriedky, hlas svedomia v jedinečnej životnej situácii)
- Otvorené otázky: racionálnosť a etická ne/prijateľnosť interrupcií či eutanázie